

İÇİNDEKİLER

Bu Sözlüğün Kullanımı • 11

Sunu: Ulyssözler • 15

Teşekkür • 33

ULYSSES SÖZLÜĞÜ

ANABÖLÜM I: TELEMAKHIA

Bölüm 1: TELEMAKHOS • 39

Bölüm 2: NESTOR • 65

Bölüm 3: PROTEUS • 83

ANABÖLÜM II: ULYSSES'İN GEZİNTİLERİ

Bölüm 4: KALYPSO • 123

Bölüm 5: NİLÜFER-YİYİCİLER • 131

Bölüm 6: HADES • 137

Bölüm 7: AİOLOS • 147

Bölüm 8: LAİSTRYGONLAR • 157

Bölüm 9: SKYLLA VE KHARYBDİS • 171

Bölüm 10: GEZEN KAYALAR • 257
Bölüm 11: SEİRENLER • 277
Bölüm 12: KYKLOPLAR • 309
Bölüm 13: NAUSİKAA • 369
Bölüm 14: GÜNEŞ TANRININ KUTSAL SIĞIRLARI • 385
Bölüm 15: KİRKE • 417

ANABÖLÜM III: EVE DÖNÜŞ

Bölüm 16: EUMAİOS • 471
Bölüm 17: İTHAKA • 493
Bölüm 18: PENELOPE • 505

Dizin • 519

Kendi Kaleminden Nevzat Erkmen • 535

*I've put in so many enigmas and
puzzles that it will keep the professors
busy for centuries arguing over what
I meant, and that's the only way of
insuring one's immortality.*

İçine o kadar çok bilmece-bulmaca
ve zekâ oyunu koydum ki, profesörler
yüzyıllarca ne demek istediğimi
tartışacaklar, insanın ölümsüzlüğü
garantilemesinin tek yolu da budur.

—James Joyce

Bu Kitabı

*Konyalı-İzmirli, Yavuz Bahriyelisi Babam
Mehmet Faik Erkmen'e
(1895-1975)*

ve

*Varnalı-Osmaniyeli-İzmirli, Ut Çalar Masal Söyler Anam
Münevver Erkmen'e
(1906-1991)*

Adıyorum

Hüseyin Nevzat Erkmen
(1931- ...)

Bu Sözlüğün Kullanımı

On sekiz bölümlük *Ulysses** çevirisinin sağ ve sol sayfa kenarlarında, 10 satırda bir, satır sayıları gösterilmektedir. Bu satır sayıları, her bir bölümde 1'den başlar, ve o bölümün oylumuna göre belli bir sayıda biter.

Biz, bu çalışmamızda, her sayfanın tepesinde sayfa numarasından başka, o sayfanın, 18 bölümden hangisiyle ilgili olduğunu da belirtmekteyiz.

Örnek:

————— 1 - 31 —————

Soldaki sayı bölüm numarası, sağdaki sayı ise sayfa numarasıdır.

Ulysses çevirisini okurken, belli bir sayfa ve satırdaki bir sözcüğün, tümcenin, ya da sözün anlamını öğrenmek amacıyla, *Ulysses Sözlüğü*'nün o sayfa ve satırı karşılayan maddesine bakabilir, merakınızı giderebilirsiniz.

* *Ulysses*, James Joyce, Türkçeye çeviren: Nevzat Erkmen, Yapı Kredi Yayınları Kâzım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi – 26, 1. Baskı: İstanbul, Ekim 1996, 7. Baskı: İstanbul, Ekim 2004.

Örnek:

31.6 – INTROIBO AD ALTARE DEI – Katolik Ayini'nin başlangıcı: "Tanrı'nın mihrabına gideceğim." Buna Mezmurlar 43:4'te de rastlanır. Bu sayfada Mulligan Katolik Ayini'ni çeşitli biçimlerde taklit eder. Krş.: 642.5107n.

"31.6", *Ulysses* çevirisinin 31. sayfasının 6. satırı demektir. (Not: Tüm alıntılar, dikkati çekmek amacıyla, büyük harflerle gösterilmiştir.)

Elbet, her aradığınızı bu sözlükte bulamayabilirsiniz. Zira, kapsamlı bir sözlük, elinizdeki bu çalışmanın birçok katı bir oyluma ulaşabilir, basımını da yayımını da olanaksız kılabilir. Daha geniş çalışmaların, üniversiteler ve başka bilim kuruluşlarınca yapılmasını dileriz. Bu çalışmanın yazarı, *Ulysses*'in çevrilmesine yıllarını verdikten sonra, çevirinin yayımlandığı 1996'dan bugüne (12 Mayıs 2004) kadar sekiz yıl boyunca da bu sözlük üzerinde çalışmıştır.

Bu çalışmadaki maddeler, *Ulysses* çevirisi okurunun hangi noktalarda açıklamalara gereksinme duyacağına ilişkin araştırma, öngörü, ve sezgilerimizle belirlenmiştir. Bu nedenle, bu sözlük, herhangi bir yapıtın çevirisi değil, aşağıda saydığımız kaynak yapıtları biçimsel örnek alan, ama onlarla sınırlı kalmayan geniş bir araştırmanın ürünüdür.

Biçimsel örnek alınan yapıtlar:

Allusions in Ulysses (An Annotated List), Weldon Thornton, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1968.

Ulysses Annotated (Notes for James Joyce's Ulysses), Don Gifford ve Robert J. Seidman, University of California Press, Londra, 1988.

Araştırmalar için yararlanılan yapıtlar (*Ulysses Sözlüğü*'nde değinilen bir yapıt, aşağıda ayrıçlar içinde verilen kısaltmasıyla belirtiliyor):

- (AJJ) *The Art of James Joyce*, Walton Litz
- (CW) *The Critical Writings of James Joyce*, Ellsworth Mason ve Richard Ellmann
- (Dubliners) James Joyce
- (DAB) *The Dictionary of American Biography*
- (DNB) *The Dictionary of National Biography – British*
- (ELH) *ELH: A Journal of English Literary History – dergi*
- (FV) *Fabulous Voyage: James Joyce's Ulysses*, Richard M. Kain
- (JA) *Joyce and Aquinas*, William T. Noon, S.J.
- (JJ) *James Joyce*, Richard Ellmann
- (JJM II) *A James Joyce Miscellany, Second Series*, ed. Marvin Magalaner
- (JIM III) *A James Joyce Miscellany, Third Series*, ed. Marvin Magalaner
- (JJMU) *James Joyce and the Making of Ulysses*, Frank Budgen
- (JJQ) *The James Joyce Quarterly – dergi*
- (JJR) *The James Joyce Review – dergi*
- (JJU) *James Joyce's Ulysses*, Stuart Gilbert
- (JS) *Joyce and Shakespeare: A Study of the Meaning of Ulysses*, William Schutte
- (MBK) *My Brother's Keeper*, Stanislauss Joyce
- (MLN) *Modern Language Notes – dergi*
- (MLQ) *Modern Language Quarterly – dergi*
- (O) *The Odyssey*, Robert Fitzgerald'ın çevirisi
- (ODEP) *The Oxford Dictionary of English Proverbs*
- (ODNR) *The Oxford Dictionary of Nursery Rhymes*
- (OED) *The Oxford English Dictionary*
- (PMLA) *Publications of the Modern Language Association – dergi*
- (Portrait) *A Portrait of the Artist as a Young Man*, James Joyce
- (RG) *A Reader's Guide to James Joyce*, William York Tindall
- (SoC) "Stream-of-Consciousness Technique in James Joyce's *Ulysses*", Erwin Ray Steinberg – yayımlanmamış doktora tezi

- (SS) *Surface and Symbol: The Consistency of James Joyce's Ulysses*, Robert M. Adams
- (UNE) *Ulysses, Telemachus (Telemakhos) • Calypso (Kalypso) Work in Progress*, James Joyce (Nevzat Erkmen çevirisi), Söz Yayın, 1994.

Mitolojik adların Türkçe karşılıkları için yararlanılan kaynak:

Mitoloji Sözlüğü, Azra Erhat, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1972.

Yazımlarda uyulan kaynak:

Ana Yazım Kılavuzu, Ömer Asım Aksoy, Adam Yayınları, İstanbul, 1995.

Kısaltmalar

t.y.	Tarih yok
n	not (3n = 3. not)
Krş.	Karşılaştırınız
Bkz.	Bakınız
Çev.	Çeviri; Çeviren
ö.	Ölümü
d.	Doğumu
vd.	ve devamı
yük.	Yükselişi
ibid.	Aynı kitapta
s.	sayfa

Sunu:
Ulyssözler

yes I said yes I will Yes.*
—James Joyce

evet dediydim evet isterim Evet.**
—Nevzat Erkmen

“*Ulysses*’i çevirmek demek, ve daha pek çok şey,
benim için, ‘içimdeki çocuğun’ yaşama geçirilmesi
temel olayının bir tezahürüdür.”
—Nevzat Erkmen

Merhaba!

Yukarıdaki söz, *Ulysses*’in son sözcükleri. James Joyce yazmış, Nevzat Erkmen çevirmiş. Joyce bir dâhi, Erkmen ise, bilmiyorum billahi. Ama İngilizcesi de, Türkçesi de, her bir insanın sesi—işte bu noktada Joyce ile herkes arasında yoktur bir fark, bu sahi.

Sağ olsun YKY! Şu anda 8. baskısı (toplam 25.000’in üzerinde) yapılmış olan *Ulysses* çevirimini ilk baskısının yapıldığı 1996’da, sağ sol sayfa kenarlarına satır numaraları koymalarını istemiştim. Koydular. Zira, bir *Ulysses Sözlüğü*’nün şart olduğunu biliyordum. Yedinci baskıdan başlayarak, her sayfanın tepesine,

* *Ulysses*’in son yedi sözcüğü.

** *Ulysses* Türkçe çevirisinin son beş sözcüğü.

o sayfanın 18 bölümden kaçınıncısına ait olduğunun belirtilmesini istemiştım. Belirttiler. Bir de, giriştiğim—ve yaşadıkça sürdüreceğim (öyle ya! Demiştim, “*Ulysses* bir yolculuk. Homeros’un *Odysseia*’sı da. Hepimizin yaşam serüvenini simgeleyen bir Tinsel-Tensel Yolculuk’tur bu,” diye [bkz.: *Ulysses* çevirimdeki “Çevirenin Sözü”, s. 27])—daha derinesine araştırmalarımın sonunda önerdiğim değişikliklerin *Ulysses*’in o zamanki yeni (7.) baskısında yer almasını istemiştım. Bu da gerçekleşti. Her geçen gün, *Ulysses* bilmecesinin bir parçası daha çözülüyor. Birçok ülkede, kitabın çevirmenleri—ya da o çevirmen artık yaşamıyorsa başka kişi ya da kurullar—yeni bulguların ışığında çevirileri eviriyorlar. Çıksın Türkiye’de de kişiler kuruluşlar; sürdürsünler araştırmaları; *Ulysses* çevirisine giderek gelişen ve (şayet varsa öyle bir şey) *en yetkin* biçimine kavuştursunlar. Bütün dünyada öyle yapıyor. Kanımca sonu gelmez bir süreçtir bu. Yaşamın kendisi gibi, şiir gibi, düşlerimiz gibi, evet evet, *Finnegans Wake* gibi. Yaşam, düşler, şiir! Öylesine iç içe! *Cumhuriyet*’te (07 Ekim 1982), Carlos Castaneda’nın Meksikalı Kızılderili büyücüsü öğretmeninin, içsel söyleşilerimizi susturabildiğimiz, düşlerimizi farkındalıklı olarak denetleyebildiğimiz zaman neler olabileceğine ilişkin söyledikleri üzerinde *Psychology Today*’den şu alıntıyı vermiştim:

O zaman, “Uyanıkkenki âlemle düşteki âlem yer değiştiriyor: Çuan Zu’nun dediği gibi yani: “Dün gece düşümde bir kelebek olmuşum. Düşümde kelebek olduğunu gören bir adam mıyım ben? ... Yoksa, düşümde adam olduğunu gören bir kelebek miyim? ...”

Geştalt Yaklaşımı’nın kurucu-babası Fritz Perls, şiire ilişkin şöyle der:

“Etkileyici bir sözlü sanat biçimi olan şiir, gereksinmelere, duygulara, anılara ilişkin sessiz farkındalığın sürdürülmesi yeteneğinden kaynaklanır; öyle ki, sözcüklerin tam taşmaya başladığı bir anda seslendirilen sözler, banal ve basmakalıp olma yerine, yoğunlaşarak, derinlemesine duyumsanan figürle uyumlu bir